

УПОВНОВАЖЕНИЙ
Верховної Ради України з прав людини

вул. Інститутська, 21/8, м. Київ, 01008, тел. (044) 298-70-33 E-mail: hotline@ombudsman.gov.ua

Міністерство юстиції України

**Офіс Генерального прокурора
(до відома)**

ПОДАННЯ

Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

*(згідно з частиною третьою статті 15 Закону України «Про Уповноваженого
Верховної Ради України з прав людини»)*

Статтею 3 Конституції України визначено, що людина, її життя і здоров'я є найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини і громадянина закріплено у Розділі II Конституції України та, відповідно до статті 22 Основного Закону України, не є вичерпними, гарантуються і не можуть бути скасовані.

Згідно зі статтею 101 Конституції України Уповноважений Верховної Ради України з прав людини здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина, метою якого є:

захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України;

додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина у відносинах, що виникають між юридичними особами публічного та приватного права, а також фізичними особами, які перебувають на території України, у випадках, передбачених окремим законом;

запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню;

сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність до Конституції України, міжнародних стандартів у цій сфері.

Мною, у зв'язку із здійсненням на підставі статей 13 та 19¹ Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захисту прав кожного на території України,

виконанням функцій національного превентивного механізму (далі – НПМ) відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання виявлено грубі порушення прав людини на захист від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання у діяльності державної установи «Темнівська виправна колонія № 100» (далі – ВК, установа), у якій на час відвідування НПМ утримувались 767 засуджених.

Статтею 5 Загальної декларації прав людини, статтею 3 Декларації про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, статтею 7 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, статтею 2 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, статтею 28 Конституції України визначено, що ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання.

Передбачено, що жодні виключні обставини, якими б вони не були, стан війни чи загроза війни, внутрішня політична нестабільність чи будь-який інший надзвичайний стан не можуть бути виправданням катувань чи інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання.

Згідно з положеннями частини 3 статті 50 Кримінального кодексу України покарання не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність.

Частиною 1 статті 8 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК) серед основних прав засуджених визначено право на гуманне ставлення до них та на повагу їх людської гідності; засуджені не повинні підлягати жорстокому, нелюдському або такому, що принижує їх гідність, поводженню.

Під час здійснення 21 серпня 2023 року відвідування групою НПМ дисциплінарного ізолятора та приміщень камерного типу (далі – ДІЗО/ПКТ) встановлено, що засуджені утримуються в камерах поодиночці, хоча камери призначені для утримання двох та більше осіб.

У 21 Загальній доповіді [СРТ/Inf (2011) 28] Європейський комітет з питань запобігання катувань чи нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання (далі – КЗК) зазначає, що одиночне ув'язнення може мати надзвичайно руйнівні наслідки для психологічного, соматичного та соціального здоров'я для утримуваних осіб. Окрім цього, воно може створювати умови для навмисного жорстокого поводження з ув'язненими.

Частиною 1 статті 115 КВК передбачено, що норма жилої площі на одного засудженого не може бути меншою 4 м².

На момент відвідування відділення соціально-психологічної служби № 5 (далі – СПС), де проживало 57 осіб (всього у житловому приміщенні розташовано

60 ліжок), площа даного приміщення складала 200 м², тобто на час відвідування фактична площа на одного засудженого 3,5 м².

У відділенні СПС № 8, де проживало 66 осіб, площа даного приміщення складала 196 м², тобто на час відвідування фактична площа на одного засудженого 2,9 м².

Довідково: замірювання площі у житлових приміщеннях здійснювалося з використанням сертифікованого далекоміру «Bosch PLR 25».

У той же час, на території ВК розташований повністю обладнаний та відремонтований гуртожиток, який не використовується.

У пункті 13 сьомої загальної доповіді КЗК [СРТ/Inf (97) 10] зазначено, що проблема із переповненими житловими приміщеннями призводить до негігієнічних умов, постійної відсутності приватності, перезавантаження медичних служб та інфраструктури установи і тому потребує виправлення.

Окрім цього, вказані вище порушення є приводом до подання чергових заяв проти України до Європейського суду з прав людини.

Так, у справах «Яковенко проти України» (Yakovenko v. Ukraine) (заява № 15825/06 від 26.04.2006) та «Кулік проти України» (Kulik v. Ukraine) (заява № 34515/04 від 04.09.2004), йдеться про неналежні умови утримування в місцях несвободи, а саме відсутності особистого простору у камерних приміщеннях.

За цих підстав Європейський суд з прав людини постановив, що у зв'язку з матеріально-побутовими умовами порушено статтю 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та призначено виплати значних сум коштів в якості моральної компенсації.

У ВК існує практика, розміщення на зовнішніх дверях камер для тримання засуджених до довічного позбавлення волі поіменних карток з коротким описом злочинів, вчинених цими особами.

Відповідно до вимог статті 1 Європейської конвенції про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (ратифіковано Україною від 24.01.1997) у 1987 році було створено Європейський комітет з питань запобігання катувань чи нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, для здійснення інспекцій місць позбавлення волі з метою захисту утримуваних осіб від катування та інших форм жорстокого поводження.

У статті 19 Закону України «Про міжнародні договори України» зазначено, що чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства.

Так, відповідно до вимог Інструкції з організації нагляду за засудженими, які відбувають покарання в установах виконання покарань, на зовнішніх дверях камер для тримання засуджених до довічного позбавлення волі розміщується поіменні карти з наданням інформації короткого опису злочинів, скоєних

особами, які знаходяться в камерах. Однак КЗК у пункті 52 доповіді Уряду України за наслідками візиту до України [СРТ/Inf (2020) 40] зазначив, що слід зупинити таку практику, оскільки вона служить лише для стигматизації та ускладнення стосунків між засудженими до довічного позбавлення волі та працівниками установи.

У житлових приміщеннях відділень СПС № 5, № 7 та № 8 встановлено порушення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що забезпечує право на повагу до приватного життя.

Так, ліжка у деяких житлових приміщеннях розташовані впритул одне до одного, що не забезпечує засудженим особистого простору та порушує правило 18.1 Європейських пенітенціарних правил (Рекомендація № R (2006)2 Комітету Міністрів держав-учасниць) (далі – ЄПП).

У приміщенні лазні, яка знаходиться у напівпідвальному приміщенні СПС № 4-8, також не дотримується право на приватність. Порушується вимога правила 19.3 ЄПП через відсутність шторок для усамітнення засуджених.

Також встановлено надмірну заграбованість вікон у деяких камерах ДІЗО/ПКТ. У камері № 6 через надмірну заграбованість недостатньо природного освітлення, тому постійно увімкнено загальне освітлення.

На час відвідування показник загального освітлення складав 22 люкс при тому, що згідно додатку Ж «Нормативні показники освітлення приміщень житлових будівель», ДБН В.2.5-28:2018 «Природне і штучне освітлення», затверджених наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 03.10.2018 № 264, освітленість робочих поверхонь спальних, житлових кімнат має складати 150 люкс.

Довідково: замірювання загального освітлення у камерах ДІЗО/ПКТ здійснювалося з використанням сертифікованого люксметра «Benetech Digital Lux Meter GM 1010».

Лазне-пральне обслуговування ув'язнених та засуджених здійснюється із порушенням вимог Положення про організацію лазне-прального обслуговування осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 08.06.2012 № 849/5 (далі – Положення про ЛПО).

Так, у загальній лазні та лазні, яка знаходиться у напівпідвальному приміщенні СПС № 4-8, відсутні водорозбірні крани для гарячої та холодної води, прогумовані килимки, що передбачено пунктами 2.6, 2.13 Положення про ЛПО.

Відповідно до статті 110 КВК та пункту 24.1 ЄПП засуджені мають право на короткострокові побачення тривалістю до чотирьох годин. В установі обладнано приміщення для надання послуг короткострокових побачень у закритих умовах для засуджених до довічного позбавлення волі, однак відповідні переговорні пристрої перебувають у несправному стані, у зв'язку з чим спілкування відбувається через отвори у розмежувальному склі.

Засуджені до довічного позбавлення волі під час проведення конфіденційних бесід скаржились на те, що під час короткострокових побачень вони вимушені постійно голосно говорити для того, щоб їх почув співрозмовник.

У порушення пункту 1 розділу XIV Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 28.08.2018 № 2823/5 (далі – ПВР УВП), у засуджених до довічного позбавлення волі відсутня можливість скористатися правом короткострокових побачень у відкритих умовах (без суцільного розмежувального скла та переговорного пристрою).

Зазначене відбувається через те, що у секторі, де відбуваються покарання засуджені до довічного позбавлення волі, відсутня кімната для проведення таких побачень.

Відповідно до Порядку організації надання засудженим доступу до глобальної мережі Інтернет, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 19.10.2017 № 3233/5, та пункту 1 розділу XII ПВР УВП засуджені мають право користуватись власним планшетним комп'ютером без можливості апаратної підтримки будь-яких видів SIM-карт з програмно заблокованими камерами.

Окрім цього, у КВК зазначено, що програмне блокування (розблокування) камер планшетного комп'ютера здійснює посадова особа відділу інженерно-технічних засобів охорони, зв'язку та інформатизації, яка відповідно до розподілу функціональних обов'язків організовує роботу з питань доступу засуджених до Інтернету.

Однак більшість засуджених не володіють інформацією про можливість отримання у посилках (передачах) чи бандеролях планшетних комп'ютерів та користуватись ними у вільний час.

Під час конфіденційного спілкування із засудженими до довічного позбавлення волі встановлено, що деякі із них не отримують правової допомоги від Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Луганській та Харківській областях.

Відповідно до пункту 2 статті 8 КВК засудженим гарантується право на безоплатну правничу допомогу, конфіденційні юридичні консультації (побачення) із адвокатами та інше.

Також засуджені [REDACTED], [REDACTED], [REDACTED] та [REDACTED] повідомили, що надання правової допомоги адвокатами не відповідає Стандартам якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 25.02.2014 року № 386/5, та статті 3 Закону України «Про безоплатну правову допомогу».

У ході спілкування із зазначеними засудженими встановлено, що вони неодноразово зверталися до регіонального центру з надання безоплатної правової допомоги, однак їх звернення залишалися без уваги.

Засуджені ознайомлені з можливістю конфіденційного фіксування групою НПМ подібної інформації і подальшого реагування на неї, однак наполягали на тому, щоб питання про ненадання їм безоплатної вторинної правової допомоги розглядалося публічно.

У ході відвідування групою НПМ встановлено, що в установі засуджені працюють більше 40 годин на тиждень, що є порушенням статті 119 КВК, статті 52 Кодексу законів про працю України та Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 07.03.2013 № 396/5 (далі – Інструкція про працю).

Встановлено, що засуджені, які працюють за строковим трудовим договором і мають менше повної ставки, фактично працюють повний робочий день.

Так, згідно наданої інформації від адміністрації, засуджені, з якими укладено трудовий договір на 0,5 ставки посади пекарів та кухарів, фактично працюють повний робочий день, у нічну зміну, а також у вихідні дні.

Засуджені працюють в умовах недотримання вимог 153 статті Кодексу законів про працю України, у якій зазначено, що на всіх підприємствах, в установах, організаціях створюються безпечні і нешкідливі умови праці. Зокрема у цеху по фарбуванню у день відвідування вентиляція не працювала, і внаслідок цього було відчутно різкий та токсичний запах фарби.

Також, засуджені не забезпечені рукавицями, респіраторами та іншими спецзасобами.

Засудженим-працівникам не проводять первинний та наступні чергові інструктажі, журнали реєстрації інструктажів про додержання правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії, взагалі не ведуться.

При вивченні трудових договорів, які укладаються із засудженими, встановлено, що дані договори укладаються без зазначення найменування робіт та посад. Отже, відсутність у трудових договорах інформації щодо роботи, яку виконує засуджений, а також яку посаду займає, є порушенням вимог статті 21 Кодексу законів про працю України.

Згідно статті 119 КВК праця осіб, засуджених до позбавлення волі, оплачується відповідно до її кількості і якості. Окрім цього, у пункті 5.1. Інструкції про працю зазначено, що заробітна плата, нарахована засудженим, за умови виконання ними норми виробітку або тривалості робочого часу не може бути менше законодавчо встановленого мінімального розміру заробітної плати.

Так, в установі засуджені працюють понаднормово, на шкідливих та важких умовах праці, і не мають можливості отримати навіть мінімальної заробітної плати. Середній заробіток складає близько 1500-2000 грн та майже в 3 рази менше за мінімальну заробітну плату по країні, що становить на серпень 2023 року – 6700 грн.

Слід зазначити, що право отримання відповідного страхового стажу в повному розмірі не мав жоден засуджений, який задіяний на роботах, оскільки

заробіток працюючих засуджених втричі нижчий за мінімальну заробітну плату.

Вивченням облікової інформації встановлено, що у ВК у 118 осіб відсутній паспорт громадянина України, що становить 16% від загальної чисельності засуджених.

Відсутність у засудженого, а в подальшому – у звільненої особи, паспорту громадянина України призводить до виникнення ряду проблем, які перешкоджають як успішній ресоціалізації, так і вирішенню інших питань в процесі відбування покарання. Без паспорта особа не може бути працевлаштована на роботу під час відбування покарання і, таким чином, отримувати грошову винагороду.

Так, відповідно до вимог статті 24 Кодексу законів про працю України при укладенні трудового договору громадянин зобов'язаний подати паспорт або інший документ, що посвідчує особу.

Таким чином, робота щодо паспортизації засуджених потребує активізації.

Під час вивчення облікової інформації встановлено, що у 2023 році застосування норми у виді заміни невідбутої частини покарання більш м'яким (стаття 82 Кримінального кодексу України) стало можливим для 55 засуджених, проте комісією установи усім вказаним засудженим було відмовлено у можливості її застосування.

Таким чином, адміністрацією ВК створюються штучні перешкоди у можливості застосування до засуджених норми у виді заміни невідбутої частини покарання більш м'яким та суперечить принципу поетапного повернення засудженого у суспільство, який має передбачати переведення засудженого з установи закритого типу до установи із напіввідкритими умовами і далі повернення у суспільство.

У доповіді Уряду України за наслідками візиту КЗК до України [СРТ/Inf (2020) 40] зазначено, що під час відвідування ВК, засуджені дуже неохоче розмовляли із делегацією, явно хвилюючись за свою безпеку та висловлювали свій страх можливих репресій з боку працівників або засуджених, які допомагають працівникам, як тільки делегація залишить установу.

У ході відвідування більшість засуджених також відмовлялись від спілкування з представниками групи НПМ або відповідали шаблонними фразами, які зводилися до того, що: «ви поїдете, а нам тут жити».

Зазначене суперечить принципу, що адміністрація установи повинна забезпечувати позитивні взаємовідносини між персоналом та засудженими, а персонал повинен гуманно та порядно ставитись до засуджених, не забуваючи про безпеку, оскільки це не лише зменшить ризик жорстокого поводження, але й сприятиме покращенню контролю та безпеці.

На підставі викладеного, з метою усунення виявлених порушень прав і свобод людини і громадянина, обумовлених діями або бездіяльністю персоналу установи, а також приймаючи до уваги те, що:

відповідно до підпункту 2⁷ пункту 3 Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України

від 2 липня 2014 № 228, Міністерство юстиції України забезпечує контроль за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізацією законних прав та інтересів засуджених та узятих під варту осіб,

керуючись статтею 101 Конституції України, статтями 13, 15, 16, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»,

ВИМАГАЮ:

1. Розглянути подання та вжити заходів, спрямованих на усунення порушень, виявлених у державній установі «Темнівська виправна колонія № 100», зокрема:

1.1. Опрацювати питання щодо дотримання встановленої норми площі з розрахунку на одного засудженого згідно вимог частини 1 статті 115 КВК;

1.2. Припинити практику застосування одиночного утримування для засуджених, які утримуються в ДІЗО/ПКТ;

1.3. Вжити додаткових заходів щодо створення належних умов для реалізації права засуджених на приватність та особистий простір;

1.4. Забезпечити належний рівень освітлення у камерах ДІЗО/ПКТ;

1.5. Переглянути організацію лазне-прального обслуговування засуджених та привести її у відповідність до вимог Положення про ЛПО;

1.6. Виділити додаткові кошти для проведення ремонтних робіт у кімнаті короткострокових побачень для засуджених до довічного позбавлення волі;

1.7. Організувати проведення серед засуджених роз'яснювальних заходів щодо можливості мати та користуватись власним планшетним комп'ютером у вільний час;

1.8. Налагодити взаємодію із Регіональним центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Луганській та Харківській області щодо покращення роботи з надання правової допомоги засудженим;

1.9. Опрацювати питання щодо відповідності діючих нормативно-правових актів, які регулюють працевикористання засуджених вимогам національного законодавства;

1.10. Організувати забезпечення засуджених, які відповідним спецодягом та провести інструктажі з додержанням правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії;

1.11. Опрацювати питання щодо дотримання вимог трудового законодавства України щодо захисту трудових прав працівників із числа засуджених;

1.12. Переглянути практику застосування до засуджених заохочувальних норм, а саме заміни невідбутої частини покарання більш м'яким;

1.13. Активізувати роботу у напрямку паспортизації засуджених;

1.14. Під час щоденних інструктажів чергової зміни увагу працівників установи звертати на гуманне та порядне ставлення до засуджених.

2. У спосіб, передбачений чинним законодавством, вжити заходів щодо притягнення винних службових осіб до відповідальності.

Про результати розгляду подання та вжиті заходи у місячний строк повідомити Уповноваженого.

Звертаю увагу, що відмова органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадових і службових осіб від співпраці, а також умисне приховування або надання неправдивих даних, будь-яке незаконне втручання в діяльності Уповноваженого з метою протидії передбачають відповідальність згідно з чинним законодавством.

Додаток: звіт за результатами відвідування державної установи «Темнівська виправна колонія № 100» на 20 арк. в 1 прим.

**Уповноважений Верховної Ради
України з прав людини**

Дмитро ЛУБІНЕЦЬ

Потапович Павло (050)-967-95-51

UB
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав
людини
№8191.2/39.1/18157-23/23/39.1 від 14.09.2023
КЕП: Лубінець Д. В. 14.09.2023 19:41
5FBV77F7B650371D04000000E88D010044560300

